

PLECHTIGE EXECUTIE VAN GENERAAL - MAJOOR ELLENBERGHER BUITEN DE DAMPOORT

(30 november 1695)

Toen de Engelsen, na de troonsbestijging van Willem III van Oranje verenigd met de Hollanders, zich tegen het einde van de jaren 1600 begonnen te verzetten tegen de veroveringszucht van Louis XIV (Liga van Augsburg, 1686), startte een nieuwe episode van de al decennia lang aanslepende oorlogsellende in onze contreien. In de krijgsgeschiedenis staat die bekend als de Negenjarige Oorlog (1688 – 1697). Willem, aartsvijand van de zonnekoning, mengde zich persoonlijk in de zaken van de formeel nog Spaanse Nederlanden, het huidige België. Hij bewam van Madrid dat de te zwakke gouverneur - generaal Castagnaga vervangen werd door Maximiliaan Emmanuel van Beieren. Huurlingentroepen in dienst van de Engelse kroon gingen de Spaanse effectieven versterken. Dit is niet zo maar een detail uit onze militaire geschiedenis. Zonder deze tussenkomst waren we toen, of even later tijdens de Spaanse Successieoorlog, Fransen geworden.

Voorlopig verliepen de krijgsverrichtingen nog meestal in het voordeel van de Franse koning. Hoewel de steden erg getroffen werden - 1695 was het jaar van het beruchte bombardement van Brussel door Villeroy - leed vooral het plateland ongelooflijk zwaar onder plunderingen en brandschattingen. Eind juli gaf het garnizoen van Diksmuide onder leiding van de Deense generaal Ellenbergher de stad in handen van de Fransen. Dat zou de bevelhebber duur te staan komen. Op 28 november werd hij ter dood veroordeeld wegens hoogverraad en de veroordeling werd bevestigd door de Engelse koning in wiens dienst hij en zijn troepen stonden.

Ellenbergher werd op dat moment gevangen gehouden te Gent in een luxeverblijf: de herberg de Gouden Appel aan de verdwenen Appelbrug (nu Design Museum in de Jan Breydelstraat – zie afb.). Frans De Potter somt in zijn Gent van den oudsten tijd tot heden op welke heren er zoals verbleven, beginnend met het gevolg van Willem de Zwijger (1577) en met, inderdaad, Jan Antoon Ellenbergher, bevelhebber van de Deense troepen in 1695¹. Een vermoedelijk getrouw relaas van wat er toen gebeurde werd kort na de executie door een Hollandse uitgever gepubliceerd in het Frans, in die tijd een courante praktijk.

Op 30 november, dag van zijn executie, steeg generaal - majoor Ellenbergher aan De Gouden Appel in een karos. Hij werd vergezeld door zijn neef, kapi-

In 1695 had De Gouden Appel anno 2009 aan de oude Breydelstraat (nu Jan Breydelstraat) bij de vroegere Appelbrug over de verdwenen Houtlei, nog niet zijn huidige uitzicht. Hoewel toen al enkele decennia samengesteld uit drie oudere herbergen, de Casant, de Cleene Gulden Appel en de Grote Gulden Appel, kreeg het huis zijn huidige imposante uitzicht pas in 1754-1775. Het werd voltooid door de linnenhandelaar Ferdinand de Coninck en staat sindsdien bekend als *Hôtel (particulier) de Coninck*. In 1920 werd dit stadspaleis omgevormd tot *Museum voor Sierkunsten* (nu *Design Museum*). Hoe het er uit zag in Ellenbergher's tijd weten we niet. Hier en daar bleven oudere elementen bewaard. Zo ondermeer een haard in renaissancestijl, te dateren ca. 1700, in de kelder aan de binnenplaats (foto Dienst Stadsarcheologie, Gent). Niet onmogelijk dat de onfortuinlijke generaal hier zijn laatste nacht doorbracht ... (bouwhistorische gegevens ontleend aan Gagelmans, N., *Het Hotel de Coninck. Erfgoedmemo* nr. 31, Gent, 2008).

tein Ellenbergher, een bevriende officier en een protestants hervormde dominee. Geëscorteerd door 400 soldaten te voet en 40 ruiters werd de koets tot buiten de Dampoort geleid. Daar, op de executieplaats, stonden vier bataljons Deense troepen opgesteld. Onmiddellijk na zijn aankomst liet de generaal via zijn neef informeren of de beul klaar stond en hij liet aan deze zes gouden Louis munten overhandigen met de vraag zijn plicht goed uit te voeren. Onpasselijk geworden liet de veroordeelde zich uit de koets helpen en hij bekloeg zich over het feit dat men hem onterecht beschuldigd had met de vijand samen te heulen en voor verrader hield. Om de aanwezigen uit die waan

te helpen, vroeg de generaal hen een ogenblik geduld te oefenen en een kleine verklaring te aanhoren. Hij liet die heel luid voorlezen door de man die krijgsauditeur van zijn regiment geweest was. De teneur daarvan was als volgt

Staanste op de plaats waar de dood hem wacht en voor het aanschijn van God, verklaarde hij, Jan Antoon Ellenbergher, dat hij nooit enige slechte intentie had jegens de koning van Brittanië. Hij had nooit met de Fransen gecorrespondeerd en nooit van hen geld ontvangen voor de overgave van Diksmuide. In dat alles was hij zo onschuldig als een kind in de schoot van zijn moeder. De waarheid daarvan kon hij verzekeren op zijn zieleheil. Voor andere 'accidenten' onderwierp hij zich graag aan de doodstraf. Hij wenste dat hij met zijn leven en zijn bloed alle onrust en ongeluk kon afwenden van de legers van Zijne Majesteit. Aan de wapens van de hoge geallieerden wenste hij onophoudelijke zegen te land en ter zee en een complete overwinning op de vijand.

Na die lectuur zei Ellenbergher dat hij zou sterven als eerlijk man en niet als een verrader. Hij liet enkele gebeden opzeggen en nam afscheid van de toeschouwers. Hij nam zelf zijn halsdoek en zijn pruik af en zette een nachtmuts op, hielp zijn kamerknecht bij het ontbloten van zijn schouders, het afdoen van zijn hemd en lijfrok in gepaste rouw. Zonder enige emotie te tonen en zonder van kleur te veranderen, liet de generaal zich neer in een armstoel bedekt met zwart, geplaatst op een tapijt van dezelfde kleur. Hij verhief zijn ogen en ontving op die wijze de dodelijke slag, zeggende: Jesus, ik leef, ik sterf.

Ellenbergher was 58 jaar oud. Men zegt dat hij van gewoon soldaat opklom en alle graden verwerfde om het tot generaal - majoor te brengen. Het was de allereerste keer dat hij voor een oorlogstribunaal terecht stond. Nooit eerder was hij veroordeeld.

Zijn lichaam werd met de kleren waarin hij geëxecuteerd was in een kist gelegd en op een kar bedekt met zwart, gevolgd door zijn officieren, naar Sas van Gent vervoerd om er begraven te worden.

Luc Devriese

¹ De Potter, F., *Gent van den oudsten tijd tot heden*. Deel 7, Gent, 1983, p. 221-222. De Potter vermeldt heel kort het verblijf van Ellenbergher in De Gouden Appel en zijn executie, maar hij linkt die niet aan elkaar.

² *Lettres historiques contenant ce qui se passe de plus important en Europe*. Tome VIII. Juillet – Décembre 1695, Den Haag (1695), p. 676-679. Exemplaar in de Gentse Universiteitsbibliotheek raadpleegbaar via Google – boeken. Zoeken op Ellenbergher 1695.

³ De precieze plaats wordt niet gespecificeerd. De Dampoort of Antwerpsepoort stond in die tijd aan de Dampoortstraat ter hoogte van de Warandestraat. Even verder herinnert de Pilorijnstraat aan het Antwerpenplein nog aan de schandpaal van de Sint-Baafsheerlijkheid die daar stond. Minder waarschijnlijk is dat de generaal naar de galgenberg van diezelfde heerlijkheid (toen ter hoogte van het huidige Hospice ten noordoosten van de Quinten Metsijsstraat) gevoerd werd. Galgen en galgenvelden waren schandelijke plaatsen vooral bestemd voor dieven en rovers.

⁴ Als lutheraan was het niet mogelijk om in Spaans-Nederlandse grond eervol begraven te worden. Daarom werd het lijk net over de grens naar Sas van Gent in de Bataafse republiek gevoerd.

BESCHEMLEDEN 2008

Edmond Cocquyt (200)	Patrick Peperstraete (40)
Fernand Van Quaquebeke (150)	Van Der Stock-De Blauwe (40)
Michel Kalmar (120)	Ludo Vereecken-Wustefeld (40)
Leon Martens (100)	Philippe Willemot (40)
Marleen Verdonck (100)	A.J. Impens (35)
Willy Van Mossevelde (75)	Bert Destoop-Dhaene (35)
Walter Abbenbroek (50)	Willy Tijs (35)
Jacques De Braekeleir (50)	Guy Baert-Declerck (30)
Raoul De Clercq-Rasschaert (50)	Jean-Pierre Boone (30)
André De Schepper (50)	Regina Broekaert-Blondeel (30)
Philippe Hebbelynck (50)	Marc Coucke-Negroni (30)
Guy Namurois (50)	Lucien Detemmerman (30)
Gustaaf Nicaese (50)	Didier Eechautd (30)
Pierre Plum-Doof (50)	Bernard Hebbelynck-Brunin (30)
Françoise Van De Vyvere (50)	Dirk Jurrjens (30)
Hubert Van Hoorde (50)	Eric Lacroix (30)
John Van Schil (50)	Roland Marlier (30)
Philippe Verjans (50)	Frank & Lilian Meert-Calle (30)
Jean Walraedt (50)	Michel Noppe (30)
Jacqueline De Reuse (40)	Marie-Christine Rogiest (30)
Edgard Ossieur (40)	Emiel Rombaut (30)